

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**R.P. Valerii Reginaldi Bvrgvndi Seqvani E Societ: Iesv,
Praxis Fori Poenitentialis**

Ad Directionem Confessarii, In Vsv Sacri sui muneris ...

Regnault, Valère

Mogvntiæ, 1617

Cap. 2. De iis quæ contrauenientem præcepto excusare possunt à
peccato,

[urn:nbn:de:hbz:466:1-78332](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-78332)

Nu. 8.

deberem denuo, soluere idem debitum. Verumtamen peccarem, si nollem restitutionem esse factam.

Secundus modus est, vt id ex electione fieri dicatur, quod fit sine metu. Secundum quem modum supradicta conditio non est in praecepto: vt argumento est, quod plerumque detur praeceptum addita comminatione poenae, cuius metu inducantur subditi ad ipsum implendum. Qua ratione datum esse constat primum omnium, Genes. 2. dicente Deo ad Adam, De ligno scientiae boni & mali ne comedas, in quocumque enim die comederis ex eo, morte morieris. Accedit quod metus non tollat, sicut coactio, liberum; etiam illud nonnunquam ita minuat vt à peccato excuset: prout declaratum est in precedenti libro 1. cap. 8.

Tertius modus est, vt ex electione dicatur fieri, quod fit propensa alacrique voluntate: secundum quem modum, eadem supradicta conditio cadit sub praeceptum diuinum, non autem sub humanum. Quia enim homo videt quae parent: Deus autem inuictur cor, 1. Reg. 16. is qui cum voluntatis auersione & quadam mollitia praeceptum implet, vt censetur accidere ei qui non occidit quidem, sed vellet occidere, non satisfacit Deo prohibenti homicidium, vt patet ex cap. 5. D. Matth. versu 22. & 23. sicut satisfaceret homini, qui de interioribus non iudicat. Ex quo eodem fundamento colligitur, eandem secundam conditionem ratione suae posterioris partis, quae est fieri propter finem, seu bona intentione, cadere sub praeceptum diuinum, non autem sub humanum: quandoquidem intentio, est effectus interior latens in animo; de qua proinde homo nunquam de re sibi ignota, vt non iudicat. ita nec praeceptum facit Deus: cuius oculis omnia sunt nuda & aperta ad Hebr. 4. Itaque si Iudex odio vel alia mala intentione malefactorem morti tradat; aut pecuniam mutuo acceptam ea intentione reddat vt detur ad vsuram: vel gladium alterius apud se depositum ei restituat vt alium occidat; diuinum praeceptum violat, non autem humanum: vnde tanquam praecepti transgressor punietur à Deo, non item ab homine, ex D. Thom. in cit. art. 9. Quamquam negandum non est, Ecclesiam habere potestatem puniendi ea quae fiunt malo affectu (vt patet ex dictis in precedenti libro 13. cap. 2. sect. 2.) Atque per hoc satis patet 2. pars nostrae tertiae propositionis: sicut per praecedentia duae reliquae.

QV AESTIO III.

Quanam sit ratio discernendi praeceptum à consilio.

Nu. 9.

Magna est inter praeceptum & consilium similitudo, cum vtrumque sit quoddam legis praescriptum, in quo non facile detegitur diuersitas. Quae quidem tota ex eo prouenit, quemadmodum attigit à Victoria in relectione de potestate civili, num. 20. quod legislator in suis legibus, non velit semper exigere à suis subditis obedientiam debitam: sed aliquando tantum ordinem simpliciter quid faciendum sit: docens, & dirigens potius, quam praecipiens. Quod quando fiat, ita vt lex ipsius consultoria tantum, non autem praecipitoria iudicanda sit, vnde pendet ratio discernendi praeceptum à consilio, Sylu. in verbo Praeceptum, quaest. 2. & 3. recte explicat, dum ista statuat.

Nu. 10.

Primum est, An lex consultoria sit vt praeceptiua, non posse semper cognosci ex ipsius verbis: quoniam in lege nonnunquam verbum precarium, vt rogo, inuenitur vsurpatum praeceptiue, vt 11. quaest. 3. cap. Rogo: quod glossa ibidem annotat: & nonnunquam verbum praeceptiuium, vt mando, vsurpatum precario, vt in cap. Mandastis, 2. quaest. 4. vbi id glossa quoque annotat.

Secundum est: nisi de legislatoris intentione aliunde confiterit, censei non posse consultoriam tantum esse legem eam, quae datur per verba praeceptiua: qualia ex Alphonso à Castro in 1. lib. de lege poenali, cap. 5. documento 4. sunt: praecipio, mando, iubeo, prohibeo, inhibeo, veto, interdico, & eis aequiualentia: etiam si materia legis praeceptiua non sit, sed tamen consultiua: nisi quod verbum, debet, etiam si aequiualeat, in materia consultiua importet, inquit Syluester, solam congruitatem, id est, debitum hone-

statis, & non iustitiae vel necessitatis. Sic enim quod in cap. 1. De desponsatione impuberum dicitur: quod si pater filium nondum adultum, matrimonio tradiderit, filius ipse postquam peruenerit ad perfectam aetatem, debeat illud implere: glossa finalis ibidem interpretatur, debere debito honestatis, non autem necessitatis.

Tertium est: cum lex datur per verba imperatiua, non praeceptiua: qualia sunt, dicant, faciant, legant, taceant, & alia innumera, non posse ex eorum significandi vi cognosci, an ea sit praeceptiua, obligetue ad peccatum: quoniam talia verba possunt in propria sua significatione, tam à consulente quam à praecipiente vsurpari. Sic cum dicitur Psalm. 75. Vouete & reddite, &c. illud esse consilij, & hoc praecepti, ex vi significandi vocum, nullatenus cognosci patet. Itaque inquirendum est 1. de legislatoris voluntate imponendi vel non imponendi obligationem.

De qua voluntate si constare non possit, recurrendum est ad materiam: quae si praeceptiua sit, lex quoque praeceptiua esse iudicabitur: quia verba legis debent ad materiam ipsius accommodari argumento citati cap. Rogo, iuncta eiusdem glossa. Censetur vero tunc praeceptiua legis materia, cum est de necessariis; vel ad iustitiam, vel ad charitatem, vel ad diuinam reuerentiam: vt non fieri clandestina matrimonia: fratrem corripit: non committere unicare pleno stomacho, & multa alia, de quibus bene determinari non potest nisi ex communi doctorum sententia. Haec Syluester. Ex cuius doctrina relinquuntur, si legis materia non fuerit necessaria ad iustitiam vel charitatem vel diuinam reuerentiam: neque fuerit, vt idem qui quae h. bit in quest. 2. ponderosa, id est, magni momenti ac ponderis; legem esse tantum consultoriam: vt hinc Si quis te percussit in dexteram maxillam tuam, praebet illi & alteram, Math. 5. cum quibusdam aliis, quae ibidem habentur.

Aduerte autem quia de eo quod malum est, consilium dari non potest, sicut nec praeceptum: requiritur vt consultiua materia sit saltem indifferens, maxime vero mala: vt esse potest ex Nauarr. in Enchir. cap. 23. num. 1. ex defectu; vel finis, vel alicuius debiti circumstantiae, vel obiecti siue non iustificabilis, id est, talis, quod nulla circumstantia possit bonum fieri, vt mentiri: siue non iustificati, id est, talis quod de se malum sit quidem, sed ita vt possit fieri bonum ex aliqua circumstantia: vt occidere hominem, potest ex circumstantiis personarum: & aliis de quibus suo loco in sequenti lib. 27.

CAPVT II.

De iis quae contrauentem praecepto excusare possunt à peccato.

SVMARIA.

- 12 De impotentia exiustante à peccato.
- 13 Duo modi, quibus contingit ignorantia à peccato excusans.
- 14 Quando contingat respectu praeceptorum legum naturae.
- 15 Quando respectu diuinae legis positivae.
- 16 Quae eiu'dem legis tradita notitia tollat illius ignorantiam à peccato excusantem: quae item dubitatio eandem tollat: si ad veritatem intelligendam diligentia non adhibeatur.
- 17 Quae monitio praecedens sufficiat ad constituendam eius generis dubitationem.
- 18 De dispensatione in ordine ad praecepta iuris naturae, & in quae ex eis illa possit aut non possit cadere.
- 19 Res potest desinere esse iuris naturae, per mutationem ipsius, siue secundum se, siue secundum suam circumstantiam: quod exemplis illustratur.
- 20 Quando liceat praeceptum de bono prauato, aut de minore bono datum, omittere ob commune, vel maius bonum.

VOLENTI de peccatis ex aliquo praecepto iudicare, videndum est in primis: An sit aliquid quod contrauentem excuset à peccato: vt esse potest, tum metus grauis & cadens in constantem virum: tum impotentia

tum

um ignorantia inuincibilis: tum etiam Superioris dispensatio. Atque de metu nihil occurrit addendum ad ea quæ dicta sunt in præced. l. r. cap. 8.

Nu. 12. De impotentia certum est, quod nemo ad impossibile obligetur; etiam si quis illi causam culpabilem dederit, dummodo de data vere pœnitent. Quod addo, quia sibi placens adhiuc in ea; consequenter placeret sibi in præcepti transgressione, quod est inexcusabile. Iam quando censenda sit impotentia ipsa contingere, nequit generali regula determinari: sed id, sicut multa alia in hac doctrina, relinquatur prudentis iudicio ex inspectione circumstantiarum, præcepti, rerum, & personarum.

Quæritur autem, An qui non potest implere totum illud quod præcipitur, teneatur implere partem quam potest? Respondetur distinctione: vel enim illud quod præcipitur diuiduum est: ita nimirum ut in eius parte, ratio præcepti saluetur perinde ac in toto: nec vna pars pendeat ab alia: quo modo ieiunium totius Quadragesimæ est diuiduum; quoniam ipsius obligatio est singulorum dierum ex quibus ea constat; sine dependentia vnius ab alio. Vel certe est indiuiduum: ita scilicet ut in eius parte non saluetur ratio præcepti, sicut in toto; vnaque pars pendeat ab alia: quo modo auditio Missæ indiuidua est: Responso igitur ad propositam questionem hæc est. Cum id quod præcipitur diuiduum fuerit, dubium non esse quin ille qui non potest seruare totum, debeat seruare quam potest partem, utpote independentem ab alia. Cum vero fuerit indiuiduum, si maior pars illius seruari possit, eam tanquam accedentem ad totum, rationem que eius aliquatenus participantem, seruandam esse. Si autem non possit: nec minorem, etiam si possibilem, seruandi obligationem esse; quia pars maior trahit ad se minorem. De qua re pluribus Thom. Sanchez in opere morali libr. 1. cap. 9.

Iam de ignorantia, ad ea quæ dicta sunt in 11. lib. cap. 3. addenda est ratio iudicandi in particulari, quando ipsa excuset à peccato contrauentem alicui præcepto. In cuius gratiam meminisse oportet eius quod illic attingimus, ignorantiam quæ contrauentem præcepto excusat à peccato, contingere duobus modis.

Nu. 13. Prior est, cum in eo qui ignorat, nulla omnino præcessit ratio dubitandi, aut notitia qua induceretur ad existimandum quiddam certum, esse peccatum; ut vsuuenit nonnullis simplicibus existimantibus pietatem esse agonizantes voluerunt in lecto, ut citius moriantur; cum tamen id de se sit peccatum contra præceptum Non occides: sed à quo in tali casu illi excusentur per ignorantiam, quam humana industria vincere nequiverunt: non quidem per inquisitionem intellectus, deliberationemve: quia in homine, qui de re aliqua nunquam dubitauit, nec vllam; nequidem confusam, cognitionem habuit: nullum omnino inest principium de eadem re deliberandi. Cum enim voluntas non feratur incognitum, ea nunquam applicabit intellectum ad inquirendum deliberandumve de re, quæ nulla omnino cognitione ei representatur: neque item per interrogationem aliorum à quibus discere posset: aut per consultationem alicuius occupationis impeditur ipsum à consequenda cognitione requisita ad talis ignorantie depulsionem. Quis enim interroget de iis, aut caueat aliquid, causa eorum quæ nullatenus in mentem ei venerunt? Iam dubitatio illa, aut confusa cogitatio quæ deliberationi vel interrogationi dare debet initium, non est libera, sed naturalis: ita ut non sit in nostra potestate situm eam habere; sed fortuito nobis contingat, sicut actiones alia indeliberata.

Quæ doctrina procedit etiam in actuali inconsideratione præcepti, ex qua ei contrauenitur, quantumuis ipsum cognoscatur habitu. Sic enim excusatur à peccato is qui aliquo die non ieiunat, propterea quod nullatenus in mentem ipsi venit, sed tunc ad id præcepto obligari, etiam si habitu talis obligationem probe cognosceret. Id quod plenius explicatum est in præced. lib. 15. num. 75.

Posterior modus est, cum post dubitationem, aut confusam cognitionem facta diligenti examinatione, an aliquid sit vel non sit illicitum, contrariumve alicui præcepto,

probabilibus rationibus appareat licitum esse, nec vlli præcepto repugnare, licet res aliter se forte habeat; quomodo contingens ignorantia, dicitur probabilis; quæ æquiparatur inuincibili; quoad effectum excusandi à peccato, quantumcumque forte fuerit in potestate hominum illam vincere: quoniam in casu quo ea contingit, homo agit ex iudicio prudenti sufficientive ad conscientiam prudenter fundandam propter probabiles rationes: quibus quoad agenda vel vitanda acquiescere, tribuitur prudentia.

De ignorantia excusante obseruationes particulares.

VT igitur ad rem propositam veniamus cum iuxta triplicem legem in præcedenti libro 13. descriptam, triplicis generis præceptum distinguatur: vnum legis naturæ, alterum legis diuinæ positivæ, & 3. legis humanæ: ratio iudicandi in particulari, vtrum talis ignorantia in aliquo casu contigerit, consistit in his obseruationibus.

Prima est; Præceptorum legis naturalis, qualia sunt Decalogi, ignorantiam posse contingere dupliciter. Vno modo ob propria peccata, ut in iis qui cum antea aliquam habuerint talium præceptorum notitiam, senserintque remurmurantem conscientiam in eorum transgressione: ex deprauata consuetudine postea in ipsis adeo obscuratur naturale lumen, adeoque opprimitur conscientia: ut neque idem quod prius iudicent, neque transgrediendo sentiant conscientia stimulos. Tales fuerunt illi de quibus ad Roman. 1. ait Apostolus: Cum Deum cognouissent, non sicut Deum glorificauerunt aut gratias egerunt, sed seauerunt in cogitationibus suis; & obscuratum est insipiens cor eorum, &c. quos non excusari à peccato per eiusmodi ignorantiam patet; tum ex eodem Apostolo ibidem: tum ex eo, quod non excusabilis sed culpabilis sit eiusmodi ignorantia. Altero modo contingere potest eadem ignorantia; non proprio personæ, sed nationis vitio, & ex maiorum culpa: ut si communiter existimetur furtum, aut fornicationem, aut vsuram, aut alium eiusmodi licere; tuncque ad iudicandum num ea excuset à peccato, considerare oportet conscientia dictamen. Si quis enim sit adeo rudis, ut tantum ductus autoritate & legibus maiorum suorum, nullam omnino dubitationem habeat, nec conscientia remorsum circa talia: ignorantia ipsius censeri potest inculpabilis & excusare à peccato: sed quia vix, rarissime reperitur aliquis talis, quoad Decalogi præcepta, atque alia quæ adeo euidencia sunt, ut non obstante quacunque contraria maiorum consuetudine & legibus, malitia transgressio nis illorum statim pulset animum, remordente conscientia; vix etiam vnquam talis ignorantia censeri potest excusare in talibus: nisi forte in fornicatione, vsura, & nonnullis similibus: in quibus cum non appareat iniuria, sed potius aliqua iustitia similitudo, interdum conscientia non potest facile esse illorum iudex verus, deque illorum malitia remordere.

Secunda obseruatio est. In hoc differentiam esse inter legem naturalem & diuinam positivam, quod illius promulgatio intus fiat per conscientiam tanquam præconem à natura datum: iuxta illud Apostoli ad Roman. 2. Ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientia ipsorum. Promulgatio vero huius, fiat per sancti Evangelij prædicatores, iuxta illud ad Roman. 10. Quomodo credent ei quem non audierunt: & quomodo audient sine prædicante? Vnde concludit idem Apostolus: Fides ergo est ex auditu. Quæ conclusio vt valeat, dicendum est, modum cognoscendi mysteria & præcepta fidei, non esse per internam illustrationem naturalis luminis, sed per internam prædicationem concionatoris. Cumque hoc ita sit, statui potest si desit prædicatio mysteriorum & præceptorum fidei, ignorantiam eorum esse inuincibilem, atque adeo excusantem à peccato; iuxta illud Domini Ioan. 13. Si non venissem & locutus eis non fuisset, peccatum non haberent: nunc autem excusationem non habent de peccato suo. Quæ locum enarrans D. Augustinus tractat. 89. tom. 9. concedit à peccato infidelitatis excusari eos, quibus Christus non est locutus per se, nec

per Apostolos vel alios de Ecclesia. Et D. Thomas 2.2. q. 10. art. 1. ait, talium infidelitatem non esse peccatum, sed peccatum peccati originalis: neque ob eam sed ob alia peccata ipsos esse damnandos.

Porro non quavis mysteriorum ac præceptorum fidei prædicatio sufficiens est ad impediendam iam dictam excusationem: sed tantum ea quam sufficiens argumentum seu motuum credendi comitatur: vt cum miraculum editur in confirmationem eorum quæ annunciantur: aut eadem probabilibus rationibus credibilia esse ostenduntur: non quidem perfuntorie, sed diligenter & cum exemplo vitæ honestæ, atque secundum naturam legem studiose; prout habet Franciscus à Victoria in priore relectione de Indis in explicatione a. tituli, propositione 4. Tunc enim per præceptum Domini Marci ultimum. Euntes in mundum vniuersum prædicare Euangelium omni creature. Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit; &c.] quique tenetur prædicationem Euangelij audire, eique acquiescere. Ad quod præsto est auxilium Dei cooperantis & sermonem confirmantis: si non sequentibus signis, vt tempore Apostolorum, saltem interno motu intellectus, ad assensum sufficienti: nisi obstinatio aut alius animi prauus affectus obstat.

Quamuis interdum contingat rationum momentis inter duas opiniones fluctuare: quo casu precibus & lacrymis postulandum est abundantius auxilium diuinum: vt in simili se fecisse testatur D. August. in lib. De vilit. credendi contra Manichæos cap. 8. tom. 6.

Quod vero mysteriorum, præceptorumque fidei propositio nuda; ac destituta argumento aut motiuo ad credendum: non impediatur supradictam excusationem, recte à Victoria in præced. propositione 2. confirmat ex verbis Domini Matth. 15. Si opera non fecissem in eis quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent.] Quibus aperte significat excusandum fuisse à peccato, Iudæorum infidelitatem, si eis suam doctrinam proposuisset sine motiuo sufficienti ad credendum. Adde cum eodem authore, temeritatis imprudentisque esse credere sine argumento; aut motiuo sufficienti: in iis maxime quæ ad salutem animæ pertinent. Vnde dicitur Ecclesiastici 19. Qui credit cito, leuis est corde.]

Nota vero, vt in infidelium, sic in fidelium terris inueniri adeo rudes, vt tantum ducantur autoritate suorum maiorum in iis quæ ad salutem animæ pertinent: qui si ob parentum ruditatem vel Parochorum negligentiam, nihil de fide audierunt, præterquam quod Christus sit, possunt infidelibus ipsis comparari, quoad eam de qua agimus ignorantiam: cum de illis merito quoque dicatur: Quomodo audient sine prædicante? Et certe in aliquibus locis, in quibus mysteria ac præcepta fidei fuerunt aliquando sufficienter promulgata; tanta secuta est postea obliuio illorum, vt perinde sit ac si nunquam fuissent promulgata.

Nu. 16. Tertia obseruatio est. Dubitationem ad hoc sufficientem, vt dubitans teneatur veritatem inuestigare, si velit à peccato per ignorantiam excusari: circa præcepta quidem legis naturalis, contingere solo interiori naturali lumine: circa præcepta vero iuris positui siue diuini siue humani, non contingere absque exteriori monitore. Ratio est, quia obligatio eorum quæ iuris sunt naturalis, pendet ex interna aliqua ipsorum conditione, quæ naturali lumine nota, promulgatur per conscientiam remorsum, qui statim occurrit agredientibus facere aliquid in contrarium; quique ad hoc sufficit, vt dubitans teneatur in inquirenda tali obligatione, moralem diligentiam adhibere, si velit à peccato per ignorantiam excusari, contraueniens de facto, alicui naturali præcepto. Eorum vero quæ iuris sunt positui, obligatio pendet ex Superioris præcipientis voluntate; quæ cognosci non potest, nisi exterius notificetur. Proindeque dubitatio circa illa exurgens, non censetur esse rationabilis, & que illis contrauenientem impediatur, excusari à peccato per ignorantiam: nisi intercesserit aliqua exterior adhortatio, vel fama non contemnenda; qua quis esse aliqua talia præcepta monitus sit.

Nu. 17. Vbi aduerte, quod cum præceptorum positiuorum quæ-

dam sint communia, & quædam particularia alicuius officij: ad dictam rationabilem dubitationem quoad communia, non sufficere vt præcesserit generalis monitio quod datur eius generis præcepta; alioqui enim quisque dum aggreditur quamcumque operationem, teneatur inuestigare, an aliquid sit de ea datum; quod esset difficultatis & molestiæ intolerabilis. Quoad particularia vero, sufficere generalem notificationem; quod hominibus talis status & officij, imposita sint particularia præcepta. Nam qui intelligit conditas esse aliquas leges sui officij, & negligit inquirere quænam ex sint, ignorantia ipsius est culpabilis: cum de iis sit quæ tenetur & non curat scire. Diligentia autem in eo adhibenda, vt ignorantia censetur inculpabilis, sufficiens est in imperitiis; si ipsi de legibus sui officij consulant peritum; qualis iudicatur esse ille qui habet eam omnium materiarum moralium notitiam, ex qua dubitare, & particularia leges inuestigare possit. Nec enim tenetur euoluere se sigillatim omnes quod esset impossibile: præsertim cum nouæ à Superioribus subinde emanent, vt de prouenit vt etiam si quis sufficiens sit, dubitationem tamen aliquam semper possit habere, dum consilium dat in re difficili. Quocirca tale contra, post factam in inquirendo diligentiam, datum contra legem aliquam particularem; ad culpam imputabitur tantum ei, qui dederit illud, carens præsidio doctrinæ sufficientis: quemadmodum notatum est ab Adriano in quodlibeto 5. art. 2. principali.

De dispensatione excusante, obseruationis alia.

DE dispensatione, quæ est quantum eorum, quibus contraueniens præcepto excusatur à peccato, nihil ad ea quæ dicta sunt in præced. lib. 13. num. 46. & 47. ac num. 190. aliquotque sequent. occurrit addendum, quoad præcepta iuris positui siue diuini siue humani; quædam præcepta vero iuris naturalis sequentes obseruationes videntur addendæ.

Primæ est, dispensationem proprie dictam, qua aliquis voluntate sui Superioris eximitur ab obligatione præcepti retinentis suum robur, non habere locum in præceptis iuris naturæ: quia hæc dantur de iis quæ bona sunt natura sua; quæque ratio, quamdiu immutata permanent, dicat esse faciendæ: aut de iis quæ mala sunt natura sua, quæque ratio quamdiu talia manent; nunquam distauerit esse faciendæ. At voluntate Superioris non potest aliquid licere; quamdiu ipsum est contra rationis dictamen: tamdiu enim malum est & contra legem æternam: cuius promulgatio quædam id ipsum dictamen est, ex dictis in eodem lib. 13. initio tracta. secundi. Vt vero quis malum, ac contra legem æternam licite agat, nulla dispensatione fieri potest; cum id contradictionem implicet: communiterque concedatur illud generalissimum principium, Declina à malo & fac bonum; esse omnino indispensabile. Neque obstat quod dicitur vnumquemque legislatorem posse dispensare in sua lege; quia id verum est tantum, cum res non est mala, nisi quia prohibita.

Secunda obseruatio est. Eorum de quibus dantur præcepta iuris naturæ, quædam posse mutationem admittere, per quam desinant esse talis iuris; ac dicta à recta ratione: quædam vero non posse, sed omnino immutabilia esse; vt quæ honorem Dei cultumque continent; aut eidem aduersari ratio dicitur; circa quæ nulla contingit dispensatio, ne quidem impropria, qua quocumque modo præcepta de illis tradita; relaxentur. Nam cum homo, hoc ipso quod est creatura, honorem cultumque Deo debeat: sicut nihil potest esse per quod in eo cesset ratio creaturæ; ita nec per quod, debitum ea præstandi quæ Creatoris honorem cultumque continent desinat.

Item sicut in vita ciuili; nusquam id bene fieri potest, quod tollit Reipub. conseruationem: eiusdem vitæ finem, ad quem consequendum cætera omnia seruire debent: sic in vita spiritali, nusquam potest id licite fieri, quod aduersatur diuino cultui: ad quem vt ad vltimum suum finem; cætera in eadem vita dirigi debent. Itaque nulla vnquam de causa potest quis censeri bene & sine peccato negasse Deo adorationem; aut idololatriam commisisse, aut in vanum assumpsisse nomen diuinum; & sic de aliis eiusdem

generis.

generis. In ea autem, quæ prioris generis sunt dispensatio saltem imperfecta cadere censeatur, cum illam quam diximus mutationem admiserint: quod quia ratione contingat ex sequentibus obseruationibus intelligitur.

Tertia igitur obseruatio est. Cum illud quod sub præceptum iuris naturæ cadit, inuenitur repugnare bono communi, aut alteri bono maiori; tunc ipsum cessare, de iure naturæ esse: eo quod recta ratio dicitur bonum commune præferendum esse priuato: & bonum maius minori: & spectans ad salutem animæ, spectanti ad salutem corporis: atque adeo esse modo quodam dispensatum in præcepto illo, sub quod tale quid cadit: ita ut in eiusmodi casu contrauenire ei, non sit peccatum. Sic igitur non obstante quinto præcepto Decalogi, indicamus maleficos à magistratu sine peccato necari: & in iusto bello cum nocentibus innocentes eis permixtos interfici propter commune pacis bonum. Item innocentem probatum in iudicio reum mortis, licite condemnari à iudice, ad vitandum scâdalu populû, & perturbationem in Reipub. etiam si iudex ipse priuata scientiâ illum innocentem esse sciât. Sic etiam non obstante septimo præcepto, leges humanæ vsucapionis, & præscriptionis, auferunt vero domino quod suum est, propter bonum commune; ut tandè lites interminabiles ac infinitæ dirimantur, paxque publica seruetur. Sic porro iudicamus quando opus fuerit, nos debere cum vitæ periculo (de qua re in præcedenti lib. 1. cap. 8. paræ posteriore) fidem & Religionem Christianam, Ecclesiæque authoritatem tueri, ac salutem animæ, siue nostræ siue alienæ, prouidere. Ita ut adultera peccante, non ex malitia, sed ex infirmitate, si à me admonita emendabitur; etiam si mortis periculum mihi ab adultero imminet; debeam illum monere. Similiter populum quem hæreticus seducit, si à me monitus emendabitur, teneo monere, quantumcumque; inde incurram emincens vitæ periculum: & sic de huiusmodi alijs.

Quarta obseruatio est. Mutationem rei secundum se, aut secundum suam circumstantiam; sæpe facere ut ipsa desinat esse iuris naturæ; ac eius contrarium dicitur à recta ratione, sicut vsurpauit rei alienæ inuito domino, dicitur in eo qui premitur extrema necessitate; in qua res ex aliena, fit illi cum domino communis. Dicitur quoque non esse reddendum depositum domino furioso, vel hosti Reipub. quibus restitutum, perniciosum esset. Vnde oritur etiam modus quidam dispensationis sufficiens ad excusandum à peccato transgressionis præcepti, sub quod talis res cadit. Sic enim in duobus casibus proxime positis, non peccatur contra præceptum Non furum facies. Nec item peccarunt contra præceptum Non occides: tum Abraham cum voluit filium occidere cui est ea de causa promissa amplissima facta à Deo (tum Sampson cum interfecit seipsum: quem D. Paulus ad Hebr. 11. numerat inter eos qui adcepti sunt re-promissiones.

Cur autem non peccarint, ratio est: quod in illis casibus conditio occisionis prohibetæ quinto præcepto, mutata fuerit authoritate Dei habentis in omnes homines potestatem vitæ & necis: ita ut illos tum ipse per se aut per causas naturales, vel alios homines: tum etiam per seipos inculpate occidere possit; tam vt absolutus Dominus, quam vt iudex putiens in nobis peccatum originale; per quod omnes mortem meruimus.

Similiter iudicantur Hebræi non peccasse contra præceptum Non furaberis, quâdo Exod. 11. mutuo petita ab Ægyptijs vasa retinuerunt: quia Deus transfudit in eos dominium talium rerum acceptarum; sic vt eæ desinerent esse alienæ. Quo etiam referri potest Osæ excusatio à peccato contra præceptum Non fornicaberis: cum Dei iussu sumpsit sibi vxorem ex qua faceret sibi filios fornicationum: nempe quod Deus suauiter effecerit, vt Propheta & fornicaria consentirent in matrimonium. Quod verò Propheta iubetur facere filios fornicationum, accipiendum est eo sensu, vt iubeatur facere filios illius, quæ erat fornicaria. Vide Sotum in lib. 24. De iust. & iurè quæst. 3. art. 8. in solutione; argumenti.

Quinta obseruatio est. Vt sine peccato bonum priuatum ob commune, vel minus bonum ob maius deferatur (si quidem id ipsum sine commune, sine maius bonum obligatorium esse, dicitur restitatio) sufficere declarationem, per quam constat

de tali obligatione; consequenter enim constabit bonum priuatum vel minus bonum quod ei repugnat, desinere de iure naturæ esse, dicitur à recta ratione. Sin autem ipsum commune, vel maius bonum fuerit tantum in consilio: seu quod recta ratio dicitur quidem, non tamen vt obligatorium; requiri dispensationem Superioris: quia bonum priuatum vel minus bonum ex eo, quod illi repugnet, non desinit esse naturæ iure præcipiente: quod præponderat iuri consueti. Quoniam si dispensatio interueniat post poni potest; quia recta ratio consulens aliquod commune vel maius bonum, dicitur quod possit homo propter illud, liberari ab obligatione iuris naturæ, eidem bono repugnantis, prosecutionemque illius impediens. Sic ergo Papa in voto & in iuramento, ad quorum obseruationem secundum Decalogi præceptum obligat, dispensat propter commune aut maius bonum: itemque ad vitanda maiora & frequentia peccata: vt in eo voto quod per humanam fragilitatem facile frangeretur. Ac etiam ad tollendam improbis libertatem vexandi bonos & innocentes: vt in iuramento per metum facto latroni, aut tyranno. Ratio enim naturalis dicitur, tam grati esse Deo cui illa sunt, vt ipsa relaxentur ad remouendas peccatorum occasiones; quam vt obligatio ipsorum cum talibus occasionibus maneat. Id quod locum habet etiam si quis iurasset se non periturum dispensationem: quia tale iuramentum perinde est dispensabile, nec magis obligatorium, quam cætera: cum quibus omnino, in ratione iuramenti conuenit.

CAP. III.

De documentis notandis cum ex præceptis iudicium aliquod speciale fertur de peccatis.

SVMMARIVM.

21. Præceptum non implet qui illud omnino ignorat, etiam si sciat id quod per ipsum præcipitur.
22. Contra præceptum legi peccat, non modo qui illud transgreditur; sed etiam qui habet propositum transgrediendi, aut de illius transgressionem delectatur.
23. Quis dicitur voluntatis affectus efficax.
24. Illius differentia ab affectu simplicis complacentiæ, in ordinem ad iudicium de vitio q. malitia.
25. Affectus efficax quando induat naturam simplicis complacentiæ.
26. Ratio iudicandi de affectu simplicis complacentiæ, an sit peccatum mortale, necne.
27. Complacentiæ de peccato prout ipsum est contra proximum, quando sit mortale.
28. Quando item, cum vsi de re prohibita, quia mala: vt de actu impudico.
29. Et quando de re mala, quia prohibita: vt de usu carniû in die ieiunij.
30. Ratio iudicandi de affectu simplicis displicentiæ, num sit peccatum mortale.
31. Modi peccandi consentiendo alteri peccanti, ac primo relati in glossa ad cap. 1. de officio delegati.
32. Relati à D. Thom. cuius eorum explicatio.
33. Præcepto naturali, diuinum positum cedit; & huic, præceptum humanum.
34. Hoc præcedere, cum ius positum à naturali, aut humanum à diuino remouet conditionem necessariam ad obligationem, exemplis declaratur.

PRIMUM EST. Vt quis censeatur præceptum aliquod impleuisse; requiri vt id quod præcipitur egerit, non modo ex scientia de qua est habita mentio in cap. 1. quæst. 2. proposit. tertia: sed etiam ex scientia legis: hoc est, actu, aut saltem virtute sciendo se agere secundum legem sibi præscriptam. Ratio est, quia ad seruandam legem præscriptam, requiritur vt quis ei consentiat, vel ite id facere quod per eam iubetur. At hoc non potest ille qui nullo modo legis scientiam habet: quia consensus non est sine scientia, per tradita in præced. lib. 1. c. 4. Sic igitur ille qui scit esse præceptum à se obseruandum de audiendo sacro Missæ in die festo; audit illud cum debita deuotione nesciens tamen diem eum esse festum; implet id ipsum præceptum, quia operatur cum cognitione eius saltem virtuali: seu quæ cum

